

Baán Tibor
„A KÉT SZEMÉLYBEN
VÍVÓ LOVAG”

Takács László költészetéről

„Már ernyednek a fénytartó karok
 bizony a végét járja minden fibula és meddig jutottam
 a zsákkal Kanizsáig éppenhogy Kanizsáig”
 (Még élsz fényeskedsz)

Takács László (1935-1990) jelentős költő, aki az érvényesülés fórumaitól elzárva élt és alkotott. Kötete nem jelent meg, de verseire (*Eletünk, Jelenkor, Somogy, zalai antológiák*) fel kellett figyelni. Ezt az abszurd helyzetet így értelmezte a költő Pe Györgynek adott interjújában: „... szeretném leélni úgy az életemet, hogy nem kívül vagyok költő, hanem belül. Ahogyan Kavafisz (...) néhány lapon megjelenni majd.” Értelmezi, de aligha magyarázza. De miért csodálkozunk? Takács jobb sorsú nemzedéktársai közül Tandori Dezső vagy Marsall László se könnyen törte át a Kádár-korszak irodalompolitikáját jellemző gyanakvás és értetlenség falait. Takács már áttörni se akarta. Így lett - Büky Lászlót idézve - „belső emigráns”, aki azonban egyetlen percre se vonult ki a világból. Épp ellenkezőleg. Költészetében nem kevesebbre vállalkozik, mint kora valóságának megértésére és megítélésére. S épp ez a mellőzöttséget is felvállaló, már-már kiprovokáló morális felelősségtudat, kíméletlen igazságkeresés az, amely a „mag hó alatt” állapotában várakozó líra fontosságára felhívja a figyelmet. Felfedezésével már nem a költőnek, hanem önmagunknak teszünk/tehetünk szolgálatot.

A *Szalmaláng című* posztumusz kiadvány után (*Vadamosi füzetek*, 1995) jó alkalmat kínál erre - ugyancsak Pék Pál válogatásában és szerkesztésében - az életmű egészéből merítő s így a pályáivet is kirajzoló még *élsz fényeskedsz* című verskötet, mely hét versciklust tartalmaz (a hűsvétok *ürügén*, *Kutyaszegénység*, *Agyontestestített ellenérzések*, *Szalmaláng*, *ti meg csak papoltok*, *naplók*, *Apnoé*). A művet (a borítón Tiziano: Bacchus és Ariadnéjának színes részletével) a már idézett, a *Visszhang* című antológia számára készített 1983-as interjú zárja, melyben a „tanítás-árasztóként”, azaz tanárként tevékenykedő zalai költő, igazi poeta doctus, valósággal kulcsot ad költészetének megértéséhez. Erre azért is szükség van, mert Takács öntörvényű líravilágot alkotott. Mesterei közt nemcsak a próteuszi képességű Weöres, a dialektikát költői módszerként hasznosító Csorba Győző, a falusi-tanyasi Magyarországot belülről értő, de európai távlatokban gondolkodó Illyés Gyula, vagy a tárgyak „ütéseiben és kopásaiban a század írásjeleit” felismerő Pilinszky hatásával kell számolnunk, hanem Füst Milánéval is, akinek álarcos versei, mint a költői én relativizálásának kísérletei ösztönzően hatottak Takács költői dramaturgiájának kialakulására. Példázhatja ezt a kötetnyitó, ars-poeticának is felfogható *célszerű harag*, melyben a fa-lélet panaszló én monológját halljuk: „... sajog ezer helyen a letépett ág-seb / és beletört agyarakok férgesíti a vért / nincs kedvem megszagolni a fényt / de talpon vagyok buta könnyektől vakon / és szüntelenül mormolom a kötelességeimet / a lejtésekre cseppet se ügyelve / rókák már voltak most a sasokat várom / egyetlen nyárs lettem / célszerű harag”.

A versrészlet - úgy vélem - sokat elárul arról a tárgyiasító-absztrakciós eljárásról, amelyben a tárgyak, dolgok jelenségek emberi tartalmakat fejeznek ki s fordítva: az én érzelmei időről-időre tárgyiasulnak, mint ez az *Agónia című* versben is történik, ahol a vízköpő remülete önnön félelmeinket idézi: „Úgy maradt a rozsdá a vízköpő / szája szélén ahogy a kiapadás / első rémületében Még talán / hátra is nézett a válla fölött / mi miatt kések eddig özönlött”.

Ugyancsak érdekes, bár másfajta, a tárgyvilágra közvetlenül reflektáló viszonyt jelent Az *éj* kövei-nek IX. tétele, melyben a cserepek illeszkedése ürügén - milyen elképesztően költőietlen té-

ma! - Takács valóságos költői létegyenletet vezet le, melyben nemcsak az én determináltságáról, a „szorítja, nyomja, összefogja egyik dolog a másikat” József Attila-i tételének újszerű megfogalmazásáról van szó, hanem az én és a gondviselést játszó hatalom viszonyáról is: „A gondviselés - bele kell törödni - sokkal / inkább rendező/elv/erő, mint színehagyott misztikum. / És ők szépen illeszkednek és illeszkednek. / Hát mi testesült meg az ujjaimban? / Mind egyiknek meglelték azt az inkriminált oldalt. És csak azt. / Hová lett a formák önhitt egyszerűsége? / Be lehet lötytyinteni mindenkit mindenhová? /.../ Tudták a sorsukat, előre? / Mert hogy hidegvérűen várakoztak, cserépszerűen. / Tudták azt is, hogy megvan a helyük, eleve. Mint / a réti virágnak a civilizált váza? - Lehet. / Úgy látszik, cserépsorsukkal együtt jár / a terv; s beléjük van szöve, mint a szövegbe a minta.”

Az eddigi versrészletekben a kisvilág, a hétköznapi létezés nagyon is konkrét, érzéki észleletekben gazdag tényei vezetnek el a valóság mélyebb megértéséhez, a lét és a társadalom működésének megsejtéséhez, mely e lírában a valóság szerkezetének feltárását, a viszonyok és viszonylatok ábrázolását jelenti. Kérdés csak az, hogy a nyelv miképp tehető alkalmassá e rendkívül komplex tartalom kifejezésére? Takács László úgy látja - íme, e líra nyelvszemléletű megközelítése -, hogy „a verset verssé lényegében szemantikai ritmusa teszi /.../A szemantikai ritmus - a váratlanság, vagy az információ nyelvére lefordítva: az a bizonyos megdöbbentő, váratlan sajátosság, ami ott van a valóság felszínén - tulajdonképp csak vágásmintára vár. Szabásmintákra. Vagyis a leg-egyszerűbb „történetek” mögött is a legmélyebb líra van - feltéve - hogy átélem.” Nos, éppen az átélés e líra központi kérdése. Takács ugyanis sokféle, gyakran egymásnak ellentmondó helyzetekben, szerepekbe éli bele magát. Verseinek többsége az élőbeszéd természetességét és váratlan fordulatait hordozó, egymásnak felelő véleményekből, szólalombokból épül fel. Ez a költői dramaturgia nyilvánul meg akkor is, mikor - visszatérve első példánkhoz - a fa-létben az emberi-költői lét drámáját érzékeljük. A hagyományos értelemben monológként funkcionáló verset a költő ugyanis fikatív dialógussá alakítja oly módon, hogy a vers lírai alanya - a fa - a láthatatlan el-lenerőket is megidézi, mikor érveikkel vitázik.

Ez a fajta költői dramaturgia nemcsak a tárgyak „képviseletét” jelenti. A versek másik, jelentősebb vonulatában az én és a te, az én és az ők, az én és a világ párbeszéde zajlik. Eközben a gyerekként megélt háborús emlékek, a kamaszkor és az ifjúság éveit jelentő Rákosi-korszak „kutyaszegénysége”, a Kádár-éra szólamaival és hazugságaival szemben kiállás egyaránt foglalkoztatja a költőt, aki egyetlen pillanatra se veszítette el tisztánlátását. Pontosan tudja, hogy erkölcsi helytállás nélkül nincs hiteles emberi tartás, mint ez a felkiáltójelet verscímű emelő, önmegszólító szonettjének következő részletéből is kiűnik: „azt a kopjafát kell megszolgálni az ő öröme, // ki megszült és befogadott saját / országá és kényelme ellenére - / vállalva azt is: (nores leszek s galád.” Ez a keményen fogalmazott erkölcsi álláspont hitelesíti Takács László egész költészetét, mely a mellőzöttség és betegség szorításában, a jelképes és szó szerinti fuldoklás és levegőhiány görcsei közt alakult tárgyiasan keményre és szigorúra. Ugyanakkor ez a szigorúság éppenséggel nem zárja ki az oldottságot, az élettelséget. Takács versei ugyanis - mint ez a korábbiakból is kitűnt - rendkívül komplex képződmények. Élőbeszédet idéző fordulatok, kiszólások, abszurdítások, a tragikusait ironikusba fordító utalások (pl. „csak a nevelten erővonalak / tartanak mint a világvégi / kerítésekre tapadt papírrányakat / no még utoljára egy futam / Saul kilép Saulból viccelődés / tessék mondani domine / erre ment az én utam” (Pásztoróra), „hol van ez Dánia bűzétől / ugyanakkor hol van etől Dánia bűze” (*Ti meg csak papoltok*) illetve a mítosz és a mese ironikus kicsavarása, aktualizálása (pl. „hiába volt a sok gyakorlat / az árulás és az árultatás / fűrészpörrel kitömött végtagok / Alleluja” (*hiába volt*), „vonultunk Harangszó fenn / a fanyűvővel a drótvonóval / s két évadnyi ásszal Szánk beszöve pedig / fejenként adósok vagyunk / egy visszamondogotással (no *de majd kinő a szárnyunk*) egyaránt jellemzik.

E sokféle szólam, egymást ellenpontoszó vélemény, beszédmód egy olyan költői ént veit élénk, aki a valóságot s benne saját személyiségét is szüntelen mozgásban és küzdelemben látja. A *Nincs vége* című versben például így: „Ahány

lámpaoltás annyi lezáratlan én-ügy. Fohászokodom hogy / holnap ügyesebb élelmezebb leszek ENNEK IS MEGTEREMTETEM AZ / ANTI-ját Nincs bennem semmi könyörület A gondolat-kör nem / enged ellazulni Még a vicceim is válaszok az önkívásra (A KÉT SZEMÉLYBEN VÍVÓ LOVAG). A vers, mely Takács emberi-költői magatartásának fontos kérdéseit veti fel csak látszólag tekinthető egy értelmiségi magatartás kifejezésének, valamiféle „én-ügynek”, hiszen a zalai költő önleírása - mint ezt a versek következő vonulata is igazolhatja - valójában a hetvenes-nyolcvanas évek Magyarországról - tágabb értelemben a közép-kelet-európai, majd csak közép-európai - jellemző a szóhasználat változása! - szituációról szól, melyben a dolgok, jelenségek mint „élő képtelenség” hatnak, ahol „minden a feje tetején áll, és ráadásul alig veszik észre, akik benne laknak” (Almás Miklós). Ez az ironikus vagy éppen tragikusan abszurd helyzet tükröződik Takács következő versrészleteiben: „ÉS KÖNNYŰSZERREL MEG TUDNÁM HAZUDTOLNI AZ EGESZET / Helyettük is gondolkodom ha egyszer elébük álltam / Mint a kosárfonó hajlítom a vesszőket / és a hézagok állandóan kétségbeesnek” (Nincs vége), „a céltalanság lett a cél / és mindig akad magyarázat” (Az eltévedt legénykét) „Az élit az égben lakozik / a kiutalható szárnyak arányában / a föld a kukacoké” (Ami a tiéd) „Fel se tűnik tisztnek közlegénynek / hol kellene járnunk” (no de majd *kinő* a szárnyunk) „Az egérfogó kitárgult fönn hát hol máshol / egymás vállára polgártársak” („itt az idő” / vagy mégse) „Mit gondolsz mennyit nyomsz a latban / Legjobb lesz ha a számlapot / gondosan vakká vésed / és ráfésztet ihletetlen a saját száműzetésed figuráit” (A száműzetés figurái), „fogjátok meg újra a téglát / és építsetek falat a nemzethalálra” (Romulus unokái), „megnézted jól a „csalétket” megszagoltad / nincs-e manipulálva akik odatették / ügyelve a helyesírára is / ismernek” (megnézted jól).

Takács László - mint az eddigiekből kitűnik - egy olyan tragikomikus valóságra reflektál, ahol csupa képtelenség történik az igazságosság nevében. A költő - egyik idézet versének kifejezését használva - az „egérlétra” keresi, mely a csapdahelyzetből kifelé, a szabadságba vezet. Takács költészetében az írnia ez a bizonyos „egérlétra”, melyen felkapaszkodva nyilvánvalóvá válik az igazság. Leleplezhetővé a „tévedhetlenek velünk” (Tandori) hatalmi gőgje, a belenyugvás gerincpuhító alázata, a lélektani hadviselés eszköze: a manipuláció. De mindezek ellenére is Takács kritikai észrevételei, ironikus helyzetgyakorlati, lét- és beszédhelyzetei csak egyik szolamát jelentik - mégha fontos szolamát is - költészetének. Ezzel kapcsolatban csak egyetlen példa. A *Szalmaláng* című vers VII. tételében Don Quijote a következő szavakat intézi szolgájához: „mit gondolsz a kipányvázott ló fölmérheti-e / mi minden vár rá ha elbocsátaná a pánya // inkább / hálát ad a bizonyosságért”. A gondolat a függés élethelyzetének sok szempontú (ontológiai, történelmi, a korszak közérzetét feltáró, sőt a férfi-nő kapcsolat milyenségére is utaló) vizsgálatát jelent. S lényegében ehhez hasonló módon épülnek egymásra más versekben is a jelentésrétegek. Valójában ezek egymáshoz való viszonyából épül fel az a dialektikus viszonyrendszer, melyben Takács László világlátása értelmezhető.

Különös jelentőséggel bír e tekintetben a veszendőség, az elmúlástudat folytonos jelenléte, hol elhalkul, hol felerősödő szolama, mely a „csügggtél-e mélyebben mint a horog / a zsinórt éppen csak sejtve a nyelv alatt” (csüggfél-e) félelmeit, a „Megtudtam valahára az angyalság méreteit / a levegő-Óceán legfenekén fuldokolva „tragikumát (Az éj kövei, VIII.) artikulálja. Ez a sorsszerű mozzanat, a végzet - mely a költő életfonalát épp a rendszerváltás körüli időben vágta el - rejtélyesen beépül a lírába, s egy új dimenzióba emeli. A befejezettség, a visszafordíthatatlanság tragikus méltóságát kölcsönzi a „lyukas levegőben” küszködőnek, aki Neptunnal azonosítja magát: „Neptun voltam és vagyok és sose kell másért lemerülnöm / mindig csak hódolatból / mindig csak rangom miatt”. (Apnoé V.)

E lemerülés, úgy is mint a mellőzöttség, a sikertelenség felvállalása „csipőig kallódva az ingből”, s azt kérdezve „lesz-e hangja harangodnak” (Apnoé.I.) valóban rangot, a morális küldetésstudat és a költői felelősség rangját kölcsönzi Takács László életművének. Ideje fölfedeznünk!

(Pannon Tükör Könyvek, 1996.)

Büky László SENKI ÚR SEMMIBE INDUL

Rákos Sándor verseiről

A cím olvastán epikára gyanakodhatni, hiszen „Senki” nevű hősök föl-fölbukkannak az Odüsszeia óta, és a mondatcím is - amelyet századunkban sokan kedveltek, ld. J. Soltész Katalin: A címadás nyelvi formái a magyar irodalomban. Magyar Nyelvőr 89 [1965.], 180 - ezt sejteti. Egyébként is az irodalmi szöveg az élő szervezetekhez hasonlóan működik, visszacsatolárendszerrel kapcsolódik az olvasóhoz, akit utasításokkal lát el, amint ezt többek között Jurij Lotman és részben hasonlóan Wolfgang Iser vallja, ld. Szili József: Az irodalom mint folyamat. In: Uő., A strukturalizmus után. Érték, vers, hatás, történet, nyelv az irodalomelméletben. Budapest, 1992. 157. Az elmúlt évtizedek magyar irodalmának ismerője Rákos Sándornak a neve alapján tudja, lírára számíthat. A szerző neve - tulajdonnév, amelynek minden lehetséges világban van vonatkozása nem beszélve arról, hogy bármilyen szintaktikai helyzetben és eredeti szerepkörében egzisztenciális előfeltevéssel jár, ld. Kiefer Ferenc: Az előfeltevések elmélete. Budapest, 1983. 228-9. Azonban „Senki” urat, a könyvben következő szöveg-halmaz várható hősét, éppen a költőnek, Rákos Sándornak a neve vezeti be egy lehetséges világba (vö. Csúri Károly: Lehetséges világok. Budapest, 1987. 336 és passim), ahol van vagy lehet valaminő vonatkozása, de nincsen egzisztenciális előfeltevése. Az irodalmi mű egyik tulajdonsága, hogy szövegének világa mintegy önállósodik, s ugyanakkor valamilyen szálon kapcsolódik szerzőjéhez. Lírai mű(vek) esetében ez a szál még inkább kitapintható, hiszen főként érzelmek, érzettartalmak válnak szövegművé (vagy - művekké), s ezek a lélekbeli lehetséges állapotok esetleg valós lelkiállapotok is, s nem függetlenek magától a szerzőtől, aki esetünkben nyilván önmaga Senki úr, aki Semmibe indul. S hogy ez miképpen felel meg vagy megfelel-e Rákos költői pályájának, vagy éppen emberi életútjának, nos, ezt bizonyára a költőnek 1949 óta sorjázó kótetit elemelve lehetne megvizsgálni és megállapítani.

A lírai én a semmibe indulást, amint a kötet szerkezete mutatja, bizonyos felkészüléssel kezdi. Először részleteket mond el magáról, életéről a *Töredék egy életrajzhoz* cikluscímhez sorolva néhány verset. A Napfogyatkozásban önmagát mint kimenős halálraítélet mutatja be, s hozzáfűzi a Gyarmat című szonettben, hogy önmagában élt, ahol a madár se jár: „hűsba zárt tartományok éghajlatának szélsőségeit tapasztal(gat)va. S amilyen szikár és csupán a végkifejlet közlésére szorítókozó a versbeszéd, olyan a formai módozat is: a szonettformából voltaképp a tizenégy sor marad, se rím, se ritmus nem cizellálja és nem szabályozza a szövegkülsőt és -belsőit, igazában a szonettnek a visszfénye ez, hasonlóan talán azéhoz az életéhez, amelyről a záró sor szól: „veszélyes élni a gyarmatokon”. Ugyanakkor az élet a költői én visszatekintésében „két végtelen közé szorult / árnyéknál is vékonyabb létezésem / előttem bonthatatlan végtelenség / mögöttem bonthatatlan végtelenség”, vagyis a létfolyamat tudatos ismerete és az ebbe való belehelyezkedés: „hullok alá semmibe halandó” (*Két töredék egy életrajzhoz*); egyébként a szövegmondategység *halandó* szava ragtalan állapothatározónak is, értelmezettje nélküli értelmezőnek is - *halandóként, én, halandó* - elemezhető, e grammatikai megoldás a Nyugatosok egyik stílusjegye volt. E grammatikai bizonytalanság jól segíti a verslezárást a téma hasonlóképp bizonytalanságba való lebegtetését, vö. Büky László: A versbefejezés grammatikájához. In: A magyar vers. Az I. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai (1981. augusztus 10. 14.) Budapest, 1985. 67.)

Mélyen emberi, hogy a halálról a mondhatni: tudat által diktált verseket követi egy más jellegű verscsoport: A *hitetlen imája*. Az ugyanilyen című költeményben szinte közhelyessé váló annak a másutt már körülírt lénynek -

(pszeudo)mitikus? -alaknak a felidézése, aki a ciklus későbbi verseiben (kis kezdőbetűs) „isten”, az előző helyen (nagy kezdőbetűvel írt) szinekdochéval „ama Szem” (Két *töredék egy életrajzhoz*): „te legkisebb te legnagyobb / a roppant úr a homlokod / szemed napok naprendszerek / és robbanó tűz a szíved”. A- versépítés mesterségbeli tudása azonban segít úgy lezárni a szóban lévő költői szövegművet, hogy kioltja az igazságában végzetesen egyszerűt: „hiába kerestelek én is / s mennem ha kell majd úgy megyek / néven én sem neveztelek // nem tudtam igazi neved”. Az e körbe vont verseknek nem mindegyike tud azonban ilyen szerencsés szembeállással hatni, többször csak az első fajta igazságkimondás van meg : „egy percnyi enyhületet, békét” [*Végjáték*], „kétségek közt kérdőjelle görbülve / szóra bénán leborulok eléd” [*Elmenőben*]. – A Fehér ország cím után összefogott versek részben folytatják az imádság, a kérlelés témáját és többségükben a módszert is, a szinte egy kérdésnyi, sóhajnyi vágy elmondását (*A zebegényi kerthez, Mostantól lakom otthonul, Fehér ország, Amelyben vénségét keserüli és az öreg szív hévét dicsérik*). A *Pár fényes órát* címűben és a *Zuhanás* című versben egységes és több szemantikai szálú a szövegépítés, vagyis nyoma sincs a témakifejtés közhelyé lebotott vagy leromlott megoldásának. Az előbbi igazolja ezt jól, hiszen benne ugyanúgy a mindenséghez szól a lírai én, mint a korábbiakban, de metonimikus megszólításával [*fény; nap sugárzó korongoddal*], a korábbi imaformával hatásos kívánsággá emelkedik : „fecskeszárnyvillanásnyi ideig még”. S ezt a „fecskeszárnyvillanásnyi” mértéknevet bontja ki a versbefejezés két összetevőre, melyek önmagukban is az értelmezhetőségnek azt a fajta bőséget (végtelenségét?) adják, amely az irodalmi mű (alap)sajátsága:

*fecskeszárnyvillanásnyi ideig még
fény marad a szememben
nap hősugárzó korongoddal
még egy kicsit melengess engem*

*nem nem is egy csorbitatlan ősz
hiszen az hosszú évszak
kegyetektől árnyéktalanul
pár fényes órát szeretnék csak*

*költözömadárként lebegve
fürödnék a végső sugárban
s érezném amíg zuhanok
vállam fölött kinyitni szárnyam*

Némelykor finom (ön)írónia szövi át a verset, szerep-játékkal élcelődik a lírai én [*Amelyben magát öreg boltshoz hasonlítja*]: „A VERSET ma tartják kacatnak / s mire újra ideje jő / téged már régen földbe raktak / *sírboltodba* köszön be a vevő”. Fanyar humor másutt is van jelen (Haskelep), ritkán azonban csak a szerep nélküli állapotrajzelem, s nem is teremt gondolvillódzást: „indiánnak fagyos a nyár / de eszkimónak megteszi / még talán meleg is neki / égővén ilyet nem talál” [*Mostantól lakom otthonul*]. – Szonettal zárul e verscsoport, igazival, minden tekintetből nézvést: Csörte. Az oktáva és a szextett formai és tartalmi kezelése mintaszerű, a kardvívás szimbolikus esemény gyanánt a téma, a lezárás: „rostélyom leeresztve várom / Őt aki szökken szemtől-szembe / s mellemnek szegezi halálom”.

Az intellektuális humor és a nyelvben örömet lelő költő van jelen a *Görbe tér, görbe idő* néhány versében, így az *Akkor és ott*-ban, amelynek alcíme csaknem elmondja a szövegműkészítés technikáját, az ismétlésen alapuló variációkat létrehozó - mondjuk így: - sorszövő eljárását: Egy emlék idő- és tér-elemeinek szétválasztása és összeillesztése. A szétválasztott részek és a belőlük összeállított egész többféle minőséget eredményez a dolgoknak, a jelenségeknek a referenciájában, éppen úgy, mint az emberi életnek a rész szakaszai némelyikhez tartozó időskori szakával együtt új egészeket alkotnak. – Ismét külön csoport a *Kancsalírím* néhány darabja. Egyikben - *A „megistenült” avagy „tökkelült” Claudius síron túli magánbeszéde* címűben - a halála után nem sokkal irodalmi alakká (is) lett Claudius császár életrajzelelete van

átlényegítve, a „hatalom torzulásai”-t magyarázza, „hogyan normálisan kellett élnem csak azt tehettem én is / amit a normálisok -”. Claudius alakja bizonyára jelképes sokak számára korunkban Seneca munkája óta (*Játék az isteni Claudius haláláról*. Apocolocyntosis. Budapest, 1963. Ford. Szilágyi János György) és Robert Graves regényeinek hatására... Nincs híján a fanyar humornak és magyar nemzeti önismeretnek a [*Mindenkori*] *magyar királyok levélváltása (mindenkori) clunyi apátrakkal* című költemény, amelynek levelei bizonyos formaelemek ismétlésének stílushatásával végül is tudatják, „hogyan immár / sem testeiből / vagy csontocskáiból / szenteknek / sem azoknak övezőiből / sem semmilyen / ereklyéből / nem kérünk / sem pedig / külső segítséget nem könyörgünk”. Egyébként a *csontocskáiból szenteknek* mintájú költői szórend meglehetősen gyakori a kötetben, ezt a fajta szórendet egyes megítélés szerint a köznyelvben, a nemzeti nyelv különféle írásos változataiban ritkán tarthatjuk, vö. Tompa József [szerk.], *A mai magyar nyelv rendszere*. Leíró nyelvtan I-II. Budapest, 1961 1962. 11.292, Grétsy László-Kovalovszky Miklós [szerk.], *Nyelvművelő kézikönyv I-II*. 11.241. A birtokszó mögé helyezett birtokosjelző jobbára csak a kései ómagyar korban jelent meg, például: *ki azkoron vala vikáriusa az szerzetnek* [Jókai-kódex 23, mai helyesírással], innen van a szerkezet régies hatása, amelyet a Rákos Sándor - példa is fölhasznál.

Azok a versek, amelyek *Az elragadtatásról* címmel kerültek együvé (Áton igazsága, *A negyedik, Az elragadtatásról*), tartalmi és formai tekintetben is kevésbé hatásosak. Az *Áton* igazságában például éppen a sodró lendületű részt akronizmus („vasat törtek”) biccenti meg. Hasonlóképp a tárgyi háttér izotópiája van megtörve az *A halászhoz* című versben: „amióta varsádba fogtál” - olvasható, majd: „csalétkedet felém vetted”, s ezután: *fuldoklom varsád fonatán*; a varsa 'vesszőből font halfogó rekeszték', amely számos alakváltozatban készül(t), csalétek nem kellett hozzá, a halat élve lehetett kivenni belőle. Az illetén apróságok azt jelzik, nem érlelte ki a szerző a parabolának szánt epikumot, és így a lírikumot sem, ámbátor tételesen egyet lehet a következtetésekkel és a következtetések tételével érteni, példaként: „[az] Igazságot / bár hegyeket rakjanak rá / tengereket zuhantsanak / ártó erő rossz varázslat / sem a zsarnok vakmerése / sem a szolgálgyavasága / sem sokaság szeszélye / be nem fődí ki nem oltja” [*Áton igazsága*].

A verseskönyv utolsó fejezetcíme adja a kötet címet. Senki úr itt néhány kedves emléksomajgát rendez el: Füst Milán-émlékek, Szabó Lőrinc-, Jékely-, Kamondy, Weöres- és Nemes Nagy Ágnes-élmények sorakoznak egybek mellett. Alighanem a *Szindbád estéje* című vers tükrözi leginkább a semmibe indulás nagyon is valós, életes előzményeit: „dagálykor még a hajóroncs-öregség / előntött rakodóteréből / kimos a víz egy nagy bálányi múltat” indul a költemény, majd szerelmek, (színművés-) nők idéződnek föl, Szindbád „hímzés fölé hajoló törékeny / pest-budai úri hölgyet vagy inkább / ünnepségre-kész libatömő vidéki / asszonyságot szublímál a papíron”. – E ciklusban található az elindulás utáni állapot megjövendőlt állapotrajza is:

*ha isten lakott bennem
és ő súgta a verset
ha ördög lakott bennem
és ő súgta a verset
most már egyre megy
verstelen csönd falaim között
a lakó elköltözött*

Az *indul*, hogy visszatérjünk a kötet címéhez, inchoatívan ige, és ingresszív szituációban használatos: egy állapot vagy folyamat végét, beálltát jelöli. *Senki úr Semmibe indul*, de a folyamat beálltáról szerencsére nincsen szó, ezért is jöhetett létre ez a kötet, amely kétségkívül egy emberi lelkiállapotnak olyan rajza, amely bár: „A VERSET ma tartják kacatnak” -ráébreszti olvasóját, hogy előbb-utóbb ő is a semmibe indul.

(Belvárosi Könyvkiadó, Budapest. 1996.)